

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМ
ЗЛОЧИННОСТІ ІМЕНІ АКАДЕМІКА В. В. СТАШИСА**

ЄРМОЛАСЬВА-ЗАДОРОЖНЯ СВІТЛАНА ВІКТОРІВНА

УДК 343.9: 351.74 (477)

**КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПЕРЕШКОДЖАННЯ
СЛУЖБОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ
ОРГАНІВ ТА ЙОГО ЗАПОБІГАННЯ**

12.00.08 – кримінальне право та кримінологія;
кримінально-виконавче право

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Харків – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі кримінології та кримінально-виконавчого права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник –

доктор юридичних наук, доцент
Головкін Богдан Миколайович,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, завідувач
кафедри кримінології та кримінально-
виконавчого права;

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор
Копотун Ігор Миколайович,
Міжнародний економіко-гуманітарний
університет імені академіка
Степана Дем'янчука, професор кафедри
кримінального права та правосуддя;

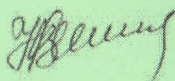
кандидат юридичних наук, доцент
Левченко Юрій Олександрович,
Національна академія внутрішніх справ,
завідувач кафедри кримінології та
кримінально-виконавчого права.

Захист відбудеться «05» лютого 2019 року о 13 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 64.502.01 у Науково-дослідному інституті вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса Національної академії правових наук України за адресою: 61002, м. Харків, вул. Пушкінська, 49.

Із дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса Національної академії правових наук України за адресою: 61002, м. Харків, вул. Пушкінська, 49.

Автореферат розіслано «04» січня 2019 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н. В. Нетеса

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Чинним законодавством гарантовано незалежність правоохоронних органів від незаконного втручання в службову діяльність їхніх працівників з боку органів державної влади, органів місцевого самоврядування, політичних партій, громадських об'єднань, інших фізичних і юридичних осіб. Забороняється створювати штучні перешкоди в роботі правоохоронних органів, здійснювати протиправний вплив у будь-якій формі, з метою добитися прийняття працівниками правоохоронних органів незаконних рішень. Однак в реальному житті, склалася практика відкритої і прихованої, внутрішньосистемної і зовнішньосистемної протидії службовій діяльності працівників правоохоронних органів. Найбільш поширеними формами перешкоджання нормальній роботі правоохоронних органів є втручання у діяльність працівників правоохоронних органів, опір працівників правоохоронних органів, погроза або насильство щодо працівника правоохоронних органів, зловживання впливом, злісна непокоря вимогам адміністрації виконання покарань. Поряд з цим, в новітній історії України працівники правоохоронних органів зіштовхнулися із захопленням службових будівель і споруд, блокуванням органів управління, шантажуванням і переслідуванням добросовісних працівників, наданням завідомо неправдивої інформації, публічними закликами до невиконання законних вимог працівників правоохоронних органів.

Загалом, наведене свідчить про слабкість державних інституцій в цілому, непродуману політику управління правоохоронною системою, низький рівень функціональної спроможності правоохоронних органів забезпечити правопорядок в Україні.

Перешкоджання законній діяльності у різних сферах досліджувалося у наукових працях С. О. Андреєнко, Я. С. Безпалої, К. М. Буряка, В. І. Борисова, Р. В. Вереси, Є. О. Гладкова, Б. М. Головкина, І. І. Давидович, З. А. Загиней, А. А. Мацоли, М. О. Мягкова, М. І. Панова, Є. В. Пилипенка, І. М. Копотуна, О. М. Костенко, В. О. Навроцького, В. І. Осадчого, О. О. Сердюка, О. О. Семенюк, В. В. Сокурєнка, М. І. Хавронюка, І. М. Чуба, М. В. Фоменка, П. В. Ясиновського, А. О. Ясь та інших.

Зокрема, В. І. Осадчий в докторській дисертації «Проблеми кримінально-правового захисту правоохоронної діяльності» (2004 р.) дослідив питання кримінально-правової відповідальності за злочини проти правоохоронної діяльності. І. І. Давидович в кандидатській дисертації «Кримінально-правова охорона представників влади і громадськості, які охороняють правопорядок» (2007 р.) проаналізувала склади злочинів, що встановлюють відповідальність за посягання на представників влади і громадськості, які охороняють правопорядок.

Віддаючи належне доробку вказаних науковців, слід зазначити про зосередженість їхніх наукових пошуків на питанні кримінально-правової відповідальності за вчинення злочинів проти працівників правоохоронних органів. При цьому, явище перешкоджання службовій діяльності працівників

правоохоронних органів не досліджувалося. Поза увагою вчених залишаються причини виникнення і функціонування цього явища, особа злочинця, стратегія і тактика запобігання.

Усе зазначене свідчить про актуальність обраної теми, її нерозробленість в кримінології, наукову і практичну значущість.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертація підготовлена на виконання плану науково-дослідної роботи кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, в межах фундаментальних досліджень «Теоретичні і прикладні проблеми запобігання злочинності та реформування Державної кримінально-виконавчої служби в Україні» (номер державної реєстрації 0111U000958). Робота відповідає засадничим положенням Концепції розвитку кримінологічної науки в Україні на початку XXI ст. (схвалена Координаційним бюро з проблем кримінології НАПрН України у 2012 р.). Тему дисертації затверджено вченою радою Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (протокол № 5 від 25 грудня 2015 року).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертації є надання кримінологічної характеристики і розробка комплексу заходів запобігання злочинам, пов'язаним з перешкоджанням службовій діяльності працівників правоохоронних органів. Досягнення поставленої мети обумовлює необхідність вирішення таких завдань:

- розробити кримінологічне поняття «перешкоджання службовій діяльності працівників правоохоронних органів»;
- проаналізувати сучасний стан перешкоджання службовій діяльності працівників правоохоронних органів;
- дослідити соціальні наслідки злочинів, пов'язаних з перешкоджанням службовій діяльності працівників правоохоронних органів;
- визначити і розкрити фактори перешкоджання службовій діяльності працівників правоохоронних органів;
- охарактеризувати віктимогенні чинники, що зумовлюють вчинення злочинів проти працівників правоохоронних органів, у зв'язку з виконанням службових обов'язків;
- визначити напрями загальносоціального запобігання явищу перешкоджання службовій діяльності працівників правоохоронних органів;
- розробити комплекс заходів спеціально-кримінологічного запобігання злочинам, пов'язаним з перешкоджанням службовій діяльності працівників правоохоронних органів;
- надати рекомендації щодо віктимологічної профілактики злочинів, пов'язаних з перешкоджанням службовій діяльності працівників правоохоронних органів.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що складаються у сфері запобігання злочинам, вчиненим проти працівників правоохоронних органів, у зв'язку з виконанням ними службових обов'язків.

Предметом дослідження є кримінологічна характеристика перешкодження службовій діяльності працівників правоохоронних органів та його запобігання.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження стали положення сучасної теорії і методології наукового пізнання. При підготовці дисертації використовувалися такі методи: *діалектичний (філософський)* – для осмислення сутності явища перешкодження службовій діяльності працівників правоохоронних органів, пізнання його проявів в єдності і протиріччях, розвитку та взаємозв'язку, переході кількісних показників в якісні властивості (підрозділи 1.1, 2.1, 2.2); *системно-структурний* метод використано при аналізі структурних елементів перешкодження службовій діяльності працівників правоохоронних органів та зв'язків між ними, дослідженні внутрішньосистемних і зовнішньосистемних впливів на цей об'єкт, визначенні його місця в структурі злочинності (підрозділи 1.2, 1.3, 3.2); *логіко-догматичний* метод став у нагоді при тлумаченні окремих наукових і законодавчих термінів та формулюванні понятійного апарату дисертаційного дослідження (підрозділи 1.1, 2.1, 2.3, 3.1, 3.2); *статистичний* метод застосовано для збирання, обробки та аналізу інформації за результатами емпіричного дослідження, узагальнення й аналізу даних електронних реєстрів та статистичних звітів (підрозділи 1.2, 1.3, 2.3); *конкретно-соціологічні* методи (вивчення документів, віктимологічне опитування, контент-аналіз публікацій ЗМІ та повідомлень в мережі Інтернет) застосовано для формування емпіричної бази дослідження, пошуку наукових доказів для обґрунтування теоретичних положень і практичних рекомендацій дисертації (підрозділи 1.2, 1.3, 2.1, 2.3).

Нормативною базою дисертації є Конституція України, закони України, укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, Кримінальний кодекс України, Кримінальний процесуальний кодекс України, відомчі нормативно-правові акти.

Теоретичну базу дисертації становлять наукові роботи вітчизняних і зарубіжних учених з кримінології, кримінального права, адміністративного права, кримінально-процесуального права, соціології політології, психології та інших галузей знань, що стосуються проблеми досліджуваного виду злочинів.

Емпіричну базу дослідження складають результати вибіркового узагальнення 148 кримінальних проваджень і вивчення копій вироків за ст.ст. 342, 343, 345, 369-2, 391 КК України, розглянутих районними судами Харківської, Сумської і Дніпропетровської областей за період 2013-2017 рр.; результати опитування 523 працівників правоохоронних органів (Національної поліції, органів прокуратури, Служби безпеки України, Державної прикордонної служби України, Державної фіскальної служби України, Органів доходів і зборів, Національного антикорупційного бюро України, Державної кримінально-виконавчої служби України); статистична звітність Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ

України, Державної служби статистики України за 2013-2017 рр., а також особистий практичний досвід роботи в органах прокуратури.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що вперше обґрунтовано існування і розвиток явища перешкоджання службовій діяльності працівників правоохоронних органів, визначено фактори, що його породжують та запропоновано заходи запобігання злочинним проявам цього явища.

За результатами дослідження сформульовано низку положень, висновків і рекомендацій, що відбивають його наукову новизну, а саме:

уперше:

– аргументовано, що перешкоджання службовій діяльності працівників правоохоронних органів здійснюється у формах незаконного втручання, зловживання впливом, погрози або насильства щодо працівника правоохоронних органів та його близьких родичів, опору працівнику правоохоронних органів, злісної непокори вимогам адміністрації установи покарань;

– встановлено фактори, що детермінують перешкоджання службовій діяльності працівників правоохоронних органів, а саме: невдоволення широких верств населення антикримінальною політикою держави та результатами боротьби зі злочинністю; нетерпиме ставлення до працівників правоохоронних органів певної частини суспільства; корупція в правоохоронній системі, незаконне кримінальне переслідування громадян і суб'єктів підприємницької діяльності; міжвідомчі конфлікти в системі правоохоронних органів; розслідування резонансних злочинів та притягнення до кримінальної відповідальності відомих і впливових осіб; недовіра до правоохоронних органів, низький рівень співпраці з інститутами громадянського суспільства;

– визначено соціальних суб'єктів перешкоджання службовій діяльності працівників правоохоронних органів, зокрема це: радикально налаштовані соціальні групи населення і окремі громадяни; правопорушники і злочинні об'єднання; безпосередні начальники і вищестоящі керівники; органи державної влади, місцевого самоврядування, їх посадові і службові особи, політичні партії, громадські об'єднання, а також суб'єкти господарювання; інші правоохоронні органи та їх посадові і службові особи, що виконують спільне завдання протидії злочинності;

удосконалено:

– розуміння кримінологічного поняття перешкоджання службовій діяльності працівників правоохоронних органів, згідно з яким – це протиправне створення будь-яких перепон або встановлення обмежень у службовій діяльності, з метою не допустити виконання службових обов'язків або добитися прийняття неправомірного рішення;

– положення про основні способи перешкоджання службовій діяльності працівників правоохоронних органів, зокрема: висунення незаконних вимог, надання вказівок або доручень; фізичний або психічний вплив; невиконання законних вимог, надання завідомо неправдивої інформації; незаконні дії з документами; блокування органів управління; захоплення службових будівель

чи споруд; дискредитація правоохоронних органів та їх службових і посадових осіб;

- знання про роль професійної віктимності та небезпечної поведінки працівників правоохоронних органів в механізмі вчинення злочинів проти них;

- уявлення щодо напрямів загальносоціального запобігання перешкоджанню службовій діяльності працівників правоохоронних органів, а саме: удосконалення антикримінальної політики та підвищення результативності боротьби зі злочинністю; усунення політичних й адміністративних впливів на керівну ланку правоохоронних органів; покращення кадрової політики; створення належних умов для нормальної роботи правоохоронних органів; подолання нетерпимості і недовіри до правоохоронних органів; протидія дискредитації правоохоронних органів;

дістали подальшого розвитку:

- судження про необхідність усунення міжвідомчих конфліктів в системі правоохоронних органів, налагодження взаємодії і відновлення координації діяльності цих органів;

- науково обґрунтовані рекомендації щодо заходів віктимологічної профілактики злочинів, пов'язаних з перешкоджанням службовій діяльності працівників правоохоронних органів.

Практичне значення отриманих результатів. Результати дисертації можуть бути використані: *у науково-дослідній сфері* – для подальших наукових розвідок за напрямом запобігання перешкоджанню службовій діяльності працівників правоохоронних органів; *у правотворчості* – для вдосконалення положень кримінально-правового забезпечення протидії перешкоджанню службовій діяльності працівників правоохоронних органів; *у правозастосовній сфері* – для підвищення ефективності запобіжної діяльності органів загальної та спеціальної компетенції; *у навчальному процесі* – при підготовці навчально-методичних комплексів, підручників, навчальних посібників з антикорупційних дисциплін і кримінології.

Особистий внесок здобувача. Викладені в дисертації положення, що становлять її новизну, є результатом самостійної роботи автора. Наукові ідеї та розробки оприлюднені без співавторів у наукових фахових виданнях.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення й висновки дисертації доповідалися і обговорювалися на засіданні кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, а також оприлюднювалися на міжнародній науково-практичній конференції «Традиції та новації юридичної науки: минуле, сучасність, майбутнє» (м. Одеса, 19 травня 2017 р.), науково-практичній конференції «Правова реальність у трансформаційних умовах розвитку сучасної держави» (м. Київ, 28 лютого 2018 р.), міжнародній науково-практичній конференції «Юридичні наукові дискусії як фактор сталого розвитку правової доктрини та законодавства» (м. Київ, 13-14 квітня 2018 р.), міжнародній науково-практичній конференції «Наука та освіта: ключові питання сучасності» (м. Чернігів, 18 травня 2018 р.), міжнародній науково-

практичній конференції «Сучасний вимір держави і права» (м. Львів, 18-19 травня 2018 р.), міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання теорії та практики застосування сучасного вітчизняного та міжнародного права» (м. Київ, 8-9 червня 2018 р.).

Публікації. Результати дисертації викладені в дванадцяти наукових працях, з яких: п'ять наукових статей, що опубліковані у друкованих фахових наукових виданнях України, одна стаття – в науковому фаховому виданні іноземної держави (Республіка Молдова), а також у тезах шести доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, що містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 216 сторінок, з них основний текст – 168 сторінок, список використаних джерел (203 найменування) – 23 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано вибір теми дослідження, встановлено зв'язок із науковими програмами, планами та темами, визначено мету й завдання дослідження, його об'єкт і предмет, вказано використані методи, нормативну й емпіричну бази дослідження, відображено наукову новизну отриманих результатів, розкрито їх теоретичне та практичне значення, наведено відомості про апробацію наукових результатів роботи, її структуру та обсяг.

Розділ 1 «Феноменологія перешкодження службовій діяльності працівників правоохоронних органів» містить три підрозділи і висновки.

У підрозділі 1.1 «Перешкодження службовій діяльності працівників правоохоронних органів: поняття, форми, способи» констатується нерозробленість в кримінології поняття «перешкодження службовій діяльності працівників правоохоронних органів». Узагальнивши існуючі точки зору з цього питання в кримінальному праві і теорії управління, під перешкодженням службовій діяльності працівників правоохоронних органів пропонується розуміти протиправне створення будь-яких перепон або встановлення обмежень у службовій діяльності, з метою не допустити виконання службових обов'язків або добитися прийняття неправомірного рішення.

Висловлюється судження про типові форми перешкодження службовій діяльності працівників правоохоронних органів. На нашу думку, це незаконне втручання, зловживання впливом, погроза або насильство щодо працівника правоохоронних органів та його близьких родичів, опір працівнику правоохоронних органів, злісна непокоря вимогам адміністрації установи покарань. Вказані форми злочинної поведінки криміналізовані. Водночас, явище перешкодження службовій діяльності працівників правоохоронних органів може виражатися також і в інших умисних діях, зокрема спрямованих на дискредитацію окремих працівників, або правоохоронного органу в цілому,

а також блокування роботи органів досудового розслідування та інших підрозділів.

Описуються існуючі способи перешкодження службовій діяльності працівників правоохоронних органів, а саме: висунення незаконних вимог, надання вказівок чи доручень; фізичний або психічний вплив; невиконання законних вимог, надання завідомо неправдивої інформації; незаконні дії з документами; блокування органів управління; захоплення службових будівель чи споруд; дискредитація правоохоронних органів та їх службових і посадових осіб. Перелік зазначених способів не є вичерпним.

У підрозділі 1.2 «Сучасний стан перешкодження службовій діяльності працівників правоохоронних органів» досліджено рівень, коефіцієнти, динаміку, структуру і географію цих злочинів. Упродовж 2013-2017 рр. зафіксовано зростання рівня злочинів, пов'язаних з перешкодженням службовій діяльності працівників правоохоронних органів, на 35 відсотків (з 1238 до 1906). Збільшення кількості зареєстрованих злочинів починається з 2014 р., що співпадає з масовими заворушеннями по всій країні, акціями протесту громадянського суспільства під час Революції Гідності, та початком збройного конфлікту на Сході України. Застосування сили, спецзасобів і зброї до протестувальників викликає агресію і насильство проти правоохоронців, при цьому деморалізовані на певний час правоохоронні органи, не можуть забезпечити правопорядок. Водночас, ускладнюється криміногенна обстановка і наростає нетерпимість певної частини суспільства до працівників правоохоронних органів, що супроводжується вчиненням злочинів проти них. У вказаний період відбулося збільшення коефіцієнтів злочинної інтенсивності (з 0,27 до 0,44, у розрахунку на 10 тис. всього населення) і злочинної активності (з 0,14 до 0,20, у розрахунку на 10 тис. населення віком від 14 до 65 років). Встановлено, що у структурі досліджуваного явища переважають посягання, передбачені ст.ст. 345 КК України (59 відсотків), 342 КК України (19 відсотків) і 369-2 КК України (13 відсотків). Частка інших злочинів, є меншою: ст. 391 КК України – 5 відсотків; ст. 343 КК України – 4 відсотки. Зазначається, про високий рівень латентності зловживання впливом (ст. 369-2 КК України), що підтверджується оцінками міжнародних експертів та результатами моніторингових звітів неурядових організацій.

Досліджувана група злочинів має нерівномірний регіональний розподіл. Переважно вони вчиняються у м. Києві, Дніпропетровській, Харківській, Одеській, Житомирській, Львівській, Донецькій та Луганській областях.

У підрозділі 1.3 «Соціальні наслідки перешкодження службовій діяльності працівників правоохоронних органів» охарактеризовано вплив соціальних наслідків на функціональну спроможність правоохоронних органів виконувати свої основні завдання та стан правопорядку в державі. Найбільша кількість потерпілих серед працівників правоохоронних органів зафіксована у 2014 р. (1988 осіб). У наступні роки їх кількість зменшувалася і досягла 1240 осіб у 2017 р. Встановлено, що лише в 13,6 відсотків кримінальних проваджень заявляються цивільні позови про відшкодування матеріальної і моральної

шкоди від злочинних посягань проти працівників правоохоронних органів. Водночас, витрати держави на оплату тимчасової непрацездатності і втрати працездатності працівників правоохоронних органів, їх лікування та реабілітацію, пенсійне забезпечення, щороку зростають.

Морально-психологічними наслідками перешкодження службовій діяльності працівників правоохоронних органів є деморалізація особового складу, масові звільнення із служби, штатний некомплект і збільшення навантаження на одного працівника, вимивання професійного ядра з правоохоронних органів, несприятливий морально-психологічний клімат в колективах, емоційне перевантаження і втота, конфлікти в родинах, зловживання психоактивними речовинами, суїцид, агресія і протиправна поведінка.

Сукупна дія наведених наслідків знижує активність та ініціативність працівників правоохоронних органів, негативно позначається на результатах діяльності у сфері протидії злочинності, призводить до накопичення нерозкритих кримінальних правопорушень за минулі роки, наносить шкоду діловій репутації правоохоронній системі в цілому, а також престижності професії.

Розділ 2 «Кримінологічна детермінація перешкодження службовій діяльності працівників правоохоронних органів» складається з трьох підрозділів і висновків.

У підрозділі 2.1 *«Фактори перешкодження службовій діяльності працівників правоохоронних органів»* розглянуто негативні явища і процеси, що породжують та сприяють вчиненню злочинів, пов'язаних з перешкодженням службовій діяльності працівників правоохоронних органів. Звертається увага на фактори, що діють всередині системи правоохоронних органів, а також зовнішньосистемні дестабілюючі фактори впливу. До першої категорії факторів належить: непередуманість, фрагментарність і низька результативність реформ правоохоронних органів, у тому числі проведення люстрації; низькоякісний кадровий менеджмент, недоліки управління, взаємодії та координації правоохоронної діяльності; недостатній рівень оплати праці та пов'язана з цим вимушена вторинна зайнятість штатних працівників правоохоронних органів; корупція і покровительство незаконного бізнесу керівним складом правоохоронних органів; міжвідомчі конфлікти різних правоохоронних органів; падіння рівня професіоналізму серед працівників правоохоронних органів, неспроможність забезпечити на належному рівні публічний порядок, особисту і майнову безпеку громадян. Також сюди належить незаконне кримінальне переслідування громадян і суб'єктів підприємницької діяльності; розслідування резонансних злочинів та притягнення до кримінальної відповідальності відомих і впливових осіб.

Зовнішньосистемні фактори дестабілізації діяльності правоохоронних органів включають: політичний та адміністративний вплив на керівну ланку правоохоронних органів; невдоволення серед широких верств населення антикримінальною політикою держави та результатами боротьби зі

злочинністю; нетерпиме ставлення до працівників правоохоронних органів певної частини суспільства; недовіра до правоохоронних органів; низький рівень співпраці з інститутами громадянського суспільства.

Досліджено вплив громадської думки, панівних настроїв, суб'єктивного сприйняття, колективних суджень і оцінок на кримінальну активність взагалі та інтенсивність перешкоджання службовій діяльності працівників правоохоронних органів, зокрема. Відзначається, що оновлення кадрового складу та відкритість діяльності правоохоронних органів позитивно впливають на рівень довіри громадян і готовність до співпраці. Водночас, падіння рівня професіоналізму, корупція, гальмування реформ, посередні результати боротьби зі злочинністю та невиправдані очікування населення – викликають невдоволення, соціальну напругу та агресію, формують протестні настрої й недовіру, поглиблюють відчуження між суспільством і правоохоронною системою, призводять до ескалації конфліктів та протистояння з правоохоронними органами.

У підрозділі 2.2 «Роль професійної віктимності і небезпечної поведінки в механізмі вчинення злочинів, пов'язаних з перешкоджанням службовій діяльності працівників правоохоронних органів» доводиться зв'язок між зазначеними явищами. За даними опитування 523 працівників правоохоронних органів, з яких більшість ставали жертвою злочинних посягань упродовж 2017 р., встановлено низку чинників, що породжують та сприяють вчиненню злочинів, пов'язаних з перешкоджанням службовій діяльності працівників правоохоронних органів. На думку 60 відсотків опитаних респондентів, професійний ризик і рід занять, стали головними причинами злочинних посягань проти правоохоронців. Поряд з цим, також вказується на нетерпимість до працівників правоохоронних органів з боку певної частини суспільства (57 відсотків опитаних). Серед інших чинників називалися небезпечне місце перебування (37 відсотків), час доби (17 відсотків) та особиста неуважність (2 відсотки).

Рівень професійної віктимності працівників правоохоронних органів залежить від інтенсивності безпосереднього контактування з правопорушниками, виконання оперативних завдань по викриттю і припиненню злочинної діяльності, а також від прийняття процесуальних рішень по кримінальним провадженням, що обмежують права і свободи підозрюваних і обвинувачених осіб. Крім того, потенційна уразливість перед злочинними посяганнями пов'язана із примусовим виконанням судових рішень, що набрали законної сили. За даними авторського дослідження, 45 відсотків жертв були працівниками Національної поліції, 16,5 відсотків – прокурори і працівники органів прокуратури, 10 відсотків – працівники установ виконання кримінальних покарань. Частка працівників Служби безпеки України і Державної прикордонної служби України становить по 9 відсотків відповідно, Державної фіскальної служби (6,2 відсотки), Національного антикорупційного бюро України (2,3 відсотки), митних органів ДФС (2 відсотки).

Розділ 3 «Запобігання перешкоджанню службовій діяльності працівників правоохоронних органів» включає три підрозділи.

У підрозділі 3.1 «Загальносоціальне запобігання перешкоджанню службовій діяльності працівників правоохоронних органів» пропонується загальні підходи і основні напрями зниження криміногенного потенціалу суспільства (В.В. Голіна), підвищення результативності правоохоронної діяльності та управління правоохоронними органами, дотримання законності і прав людини, забезпечення державного захисту працівників правоохоронних органів, а також зниження рівня соціальної напруги і нетерпимого ставлення певною частиною суспільства до працівників правоохоронних органів. Довіра і співпраця – основа взаємодії правоохоронних органів і членів суспільства, а забезпечення безпеки громадян від злочинних посягань є місією правоохоронних органів. Головною ідеєю охорони правопорядку має стати усвідомлення спільної відповідальності правоохоронних органів і територіальних громад, громадянського суспільства в цілому за боротьбу зі злочинністю і корупцією. Зазначається про досягнутий завдяки діяльності Консультативної місії Європейського Союзу прогрес у реформуванні сектору цивільної безпеки в Україні, про реалізовані проекти та ініціативи, що дали позитивний результат. Зокрема, це впровадження в Національній поліції філософії взаємодії з громадою (community policing), створення сервісних центрів МВС, реалізації Стратегії громадської безпеки, впровадження концепції поліції діалогу в забезпеченні громадського порядку, розроблення нових професійних стандартів, визначення методів і заходів протидії корупції, організованій злочинності, поступове налагодження взаємодії і координації в правоохоронній системі.

Вказується, що обов'язковою умовою реформування сектора цивільної безпеки є вирішення системних проблем, пов'язаних із обслуговуванням правоохоронними органами інтересів провладних політичних еліт і фінансово-промислових груп, збереженням репресивного підходу в роботі, високим рівнем корумпованості правоохоронної системи та регулярними порушеннями прав людини, кримінальним переслідуванням і тиском на суб'єктів підприємницької діяльності, а також неналежним рівнем грошово-матеріального забезпечення та державного захисту особового складу правоохоронних органів.

Належна увага має приділятися просвітницько-виховному напрямку загальносоціального запобігання, в рамках якого необхідно роз'яснювати населенню державну антикримінальну політику, залучати громадянське суспільство до її удосконалення, а також реформування правоохоронних органів та забезпечення охорони правопорядку.

Підрозділ 3.2 «Спеціально-кримінологічне запобігання злочинам, пов'язаним із перешкоджанням службовій діяльності працівників правоохоронних органів» присвячено виробленню комплексу заходів недопущення вчинення цих злочинів на різних етапах формування та реалізації злочинного умислу.

Заходи профілактики включають встановлення повного кола осіб, які виявляють схильність перешкоджати службовій діяльності працівників правоохоронних органів, джерел антисуспільного впливу на них, причин та умов, що породжують на сприяють злочинній поведінці з метою цілеспрямованого корегуючого впливу на їх свідомість і волю, а також зменшення можливостей для вчинення злочинів. Зазначено, що першочерговий оперативно-профілактичний інтерес становлять особи, які перебувають у конфліктах із законом, радикально налаштовані соціальні групи населення, корумповані керівники правоохоронних органів, а також окремі керівники органів державної влади і місцевого самоврядування. Заходи профілактики передбачають запобігання та врегулювання конфлікту інтересів в центральних апаратах і територіальних управліннях, чіткий розподіл повноважень і посадових обов'язків в системі правоохоронних органів, створення незалежної управлінської вертикалі, забезпечення прозорості правозастосовної діяльності правоохоронних органів, а також громадський контроль за дотриманням прав людини під час досудового розслідування та виконання кримінальних покарань. Належна увага щодо виявлення прихованих фактів перешкоджання службовій діяльності працівників правоохоронних органів має приділятися аналізу причин звільнення молодих спеціалістів і досвідчених працівників. Доцільно удосконалювати механізми викриття фактів втручання у службову діяльність, зловживання впливом, незаконних дій з документами, чинення тиску на працівників правоохоронних органів, у зв'язку із виконанням службових обов'язків, а також захисту їх від незаконних переслідувань, у тому числі із залученням правозахисних груп, міжнародних організацій, об'єднань громадян.

Поряд з цим, необхідно своєчасно виявляти, запобігати і припиняти незаконну діяльність і злочинну поведінку самих працівників правоохоронних органів, що у подальшому породжує вчинення злочинів проти них. За цим напрямом провідна роль належить службам внутрішньої безпеки (контролю) правоохоронних органів і наявними в них інструментами запобіжного впливу.

Оперативного реагування вимагають розпочаті злочинні посягання проти працівників правоохоронних органів, у тому числі встановлення підозрюваних осіб, притягнення їх до кримінальної відповідальності, відшкодування заподіяної шкоди за рахунок держави і винних осіб.

У підрозділі 3.3 «Віктимологічна профілактика злочинів, пов'язаних із перешкоджанням службовій діяльності працівників правоохоронних органів» надано рекомендації стосовно зниження рівня професійної віктимності серед працівників правоохоронних органів у відносинах з правопорушниками, безпосередніми начальниками і вищестоящими керівниками, посадовими і службовими особами органів державної влади, місцевого самоврядування, політичних партій, суб'єктами підприємницької діяльності, а також при взаємодії з посадовими особами інших правоохоронних органів. Окрема увага приділяється заходам забезпечення особистої і майнової безпеки працівників правоохоронних органів та їх родин, а також правилам поведінки у небезпечних

ситуаціях, що виникають при виконанні службових обов'язків та за місцем проживання. Розглядаються заходи зниження індивідуальної вiктимності, пов'язані із формуванням стресостійкості, лікуванням розладів психіки і поведінки, зниженням конфліктності та проявів агресії, виробленням професійних навичок, реабілітацією жертв злочинних посягань і наданням психологічної допомоги членам їхніх сімей. Вказується на необхідність облаштування службових приміщень і кабінетів засобами звуко-відео фіксації, забезпечення службової інформації та документів від несанкціонованих дій, а також облаштування службового транспорту, житла й прибудинкової території технічними пристроями оповіщення про загрозу, вживання заходів фізичного захисту окремих осіб.

ВИСНОВКИ

У дисертації вирішено наукове завдання щодо теоретичного осмислення явища перешкоджання службовій діяльності працівників правоохоронних органів, надання його кримінологічної характеристики, встановлення детермінуючих факторів і розробки комплексу заходів запобігання його злочинним проявам.

Проведене дослідження дозволило дійти таких висновків:

1. В системі правоохоронних органів функціонує явище перешкоджання службовій діяльності працівників правоохоронних органів, що виражається в формі незаконного втручання, зловживання впливом, погрози або насильства щодо працівника правоохоронних органів та його близьких родичів, чинення опору працівникам правоохоронних органів, злісної непокори вимогам адміністрації установи покарань.

Типовими способами перешкоджання службовій діяльності працівників правоохоронних органів є: висування незаконних вимог, надання вказівок чи доручень; фізичний або психічний вплив; невиконання законних вимог, надання завідомо неправдивої інформації; незаконні дії з документами; блокування органів управління; захоплення службових будівель чи споруд; дискредитація правоохоронних органів та їх службових і посадових осіб.

2. Констатовано зростання кількості зареєстрованих злочинів, пов'язаних з перешкоджанням службовій діяльності працівників правоохоронних органів, починаючи з 2014 р. У структурі цих злочинів, переважають діяння, передбачені ст. ст. 345 КК України – погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу (59 відсотків), 342 КК України – опір представникові правоохоронного органу (19 відсотків) і 369-2 КК України – зловживання впливом (13 відсотків). Частка злочинів, передбачених ст. ст. 391 КК України (злісна непокора вимогам адміністрації установи виконання покарань) і 343 (втручання в діяльність працівника правоохоронного органу) КК України, є меншою і становить 5 і 4 відсотки відповідно. У регіональному розрізі досліджувана категорія злочинів інтенсивно вчиняється в столиці України та

областях із складною криміногенною обстановкою: Дніпропетровській, Харківській, Одеській, Житомирській, Львівській, Донецькій та Луганській областях.

3. Соціальними наслідками перешкоджання службовій діяльності працівників правоохоронних органів є велика кількість потерпілих осіб; збільшення витрат держави на оплату втрати працездатності працівників, лікування і реабілітацію, пенсійне забезпечення; деморалізація особового складу, масові звільнення із служби, штатний некомплект та збільшення навантаження на одного працівника, вимивання професійного ядра з правоохоронних органів, несприятливий морально-психологічний клімат в колективах, емоційне виснаження працівників. Доведено, що сукупний вплив вказаних наслідків знижує активність та ініціативність працівників правоохоронних органів, негативно позначаються на результатах діяльності у сфері протидії злочинності, призводить до накопичення нерозкритих кримінальних правопорушень за минулі роки, наносить шкоду діловій репутації правоохоронній системі в цілому, а також престижності професії.

4. Фактори, що породжують перешкоджання службовій діяльності працівників правоохоронних органів поділено на внутрішньосистемні і зовнішньосистемні. До перших належить недостатня результативність реформування правоохоронних органів, неналежний кадровий менеджмент, низький рівень оплати праці, корупція, міжвідомчі конфлікти в правоохоронній системі, незаконне кримінальне переслідування громадян і суб'єктів підприємницької діяльності, розслідування резонансних злочинів та притягнення до кримінальної відповідальності відомих і впливових осіб.

Зовнішньосистемні фактори в цілому зводяться до політичного та адміністративного впливу на керівну ланку правоохоронних органів, невдоволення серед широких верств населення антикримінальною політикою держави та результатами боротьби зі злочинністю. Також вони включають дискредитацію правоохоронних органів та їхніх керівників, нетерпиме ставлення до працівників правоохоронних органів певної частини суспільства, низький рівень співпраці з інститутами громадянського суспільства.

Сукупна дія зазначених факторів породжує недовіру до правоохоронних органів, негативно впливає на результативність правоохоронної діяльності.

5. Доведено вплив професійної віктимності і небезпечної поведінки на виникнення умислу і прийняття рішення про вчинення злочинних посягань проти працівників правоохоронних органів. Аргументовано, що рівень професійної віктимності залежить від частоти контактування з правопорушниками, здійснення оперативного-розшукових заходів, примусового виконання судових рішень, які набрали законної сили.

6. Визначено такі напрями здійснення загальносоціальних заходів запобігання злочинам, пов'язаним з перешкоджанням службовій діяльності працівників правоохоронних органів: зниження криміногенного потенціалу суспільства; підвищення результативності правоохоронної діяльності та управління правоохоронними органами; дотримання законності і прав людини;

забезпечення державного захисту працівників правоохоронних органів, а також зниження рівня соціальної напруги і нетерпимого ставлення певною частиною суспільства до працівників правоохоронних органів.

7. Спеціально-кримінологічне запобігання досліджуваній категорії злочинів злочинам загалом полягає у встановленні повного кола осіб, які виявляють схильність перешкоджати службовій діяльності працівників правоохоронних органів, джерел антисуспільного впливу на них, причин та умов, що породжують на сприяють злочинній поведінці з метою цілеспрямованого корегуючого впливу на їх свідомість і волю. Поряд з цим, необхідно вживати заходів щодо: зменшення можливостей для вчинення цих злочинів, виявляти і врегульовувати конфлікт інтересів, забезпечити чіткий розподіл повноважень в системі правоохоронних органів, удосконалювати управлінську вертикаль, посилювати громадський контроль за дотриманням прав людини під час досудового розслідування та виконання кримінальних покарань.

8. Віктимологічна профілактика запобігання злочинам, пов'язаним з перешкоджанням службовій діяльності працівників правоохоронних органів, включає такі заходи, як-то: зниження рівня професійної віктимності серед працівників правоохоронних органів; забезпечення особистої і майнової безпеки правоохоронців та їх родин; недопущення віктимної поведінки працівників під час виконання службових обов'язків.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких відображені основні результати дослідження:

1. Єрмоласва-Задорожня С.В. Детермінанти перешкоджання службовій діяльності працівників правоохоронних органів. *Часопис Київського університету права*. 2017. Вип. 4. С. 237–242.

2. Єрмолаєва-Задорожня С.В. Наслідки перешкоджання службовій діяльності працівників правоохоронних органів. *Право і суспільство*. 2017. № 4. С. 211–215.

3. Єрмолаєва-Задорожня С.В. Перешкоджання службовій діяльності працівників правоохоронних органів: поняття, різновиди та форми прояву. *Питання боротьби зі злочинністю*: зб. наук. пр. / редкол.: В. І. Борисов та ін. Харків: Право, 2017. Вип. 33. С. 261–272.

4. Єрмолаєва-Задорожня С.В. Віктимологічні чинники злочинів щодо перешкоджання службовій діяльності працівників правоохоронних органів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Юриспруденція»*. 2018. № 31. С.126–128.

5. Єрмолаєва-Задорожня С.В. Деякі аспекти загальносоціального запобігання явищу перешкоджання службовій діяльності працівників правоохоронних органів. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. 2018. № 3-1 (31). С. 93–97.

6. Єрмолаєва-Задорожня С.В. Ставлення громадянського суспільства до діяльності правоохоронних органів. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2018. Вип. 2. Т. 2. С. 30–33.

Наукові праці, в яких засвідчено апробацію матеріалів дослідження:

7. Єрмолаєва-Задорожня С.В. До питання про поняття перешкоджання службовій діяльності працівників правоохоронних органів. *Традиції та новації юридичної науки: минуле, сучасність, майбутнє* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 19 травня 2017 р.): у 2 т. Т. 2 / відп. ред. Г.О. Ульянова. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2017. С. 337-339.

8. Єрмолаєва-Задорожня С.В. Економічні чинники перешкоджання службовій діяльності працівників правоохоронних органів. *Правова реальність у трансформаційних умовах розвитку сучасної держави*: зб. матеріалів Міжнар. юрид. наук.-практ. конф. (м. Київ, 28 лютого 2018 р.). Київ : Центр учбової літератури, 2018. С. 149–153.

9. Єрмолаєва-Задорожня С.В. Професійний ризик як детермінант злочинів щодо перешкоджання службовій діяльності працівників правоохоронних органів. *Юридичні наукові дискусії як фактор сталого розвитку правової доктрини та законодавства*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 13-14 квітня 2018 р.). Київ : Центр правових наукових досліджень, 2018. С. 87–89.

10. Єрмолаєва-Задорожня С.В. Віктимна поведінка працівників правоохоронних органів. *Наука та освіта: ключові питання сучасності*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Чернігів, 18 травня 2018 р.): зб. наук. праць «ΛΟΓΟΣ». Обухів: Друкарня «Друкарник» (ФОП Гуляєва В.М.), 2018. Т.1. С. 59–62.

11. Єрмолаєва-Задорожня С.В. Посилення захисту прав працівників правоохоронних органів як напрям запобігання злочинів, пов'язаних із перешкоджанням їх службовій діяльності. *Сучасний вимір держави і права*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 18-19 травня 2018 р.). Львів: Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2018. Ч.2. С. 90–93.

12. Єрмолаєва-Задорожня С.В. Про сучасний стан перешкоджання службовій діяльності працівників правоохоронних органів. *Актуальні питання теорії та практики застосування сучасного вітчизняного та міжнародного права*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 8-9 червня 2018 р.). Київ : Центр правових наукових досліджень, 2018. Ч. 2. С. 43–47.

АНОТАЦІЯ

Єрмолаєва-Задорожня С.В. Кримінологічна характеристика перешкоджання службовій діяльності працівників правоохоронних органів та його запобігання. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. – Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса Національної академії правових наук України. – Харків, 2019.

Дисертація присвячена кримінологічній характеристиці і розробці комплексу заходів запобігання злочинам, пов'язаним з перешкоджанням службовій діяльності працівників правоохоронних органів. Розроблено поняття перешкоджання службовій діяльності працівників правоохоронних органів, визначено коло злочинів, що охоплюється цим поняттям. Проаналізовано сучасний стан перешкоджання службовій діяльності працівників правоохоронних органів. Досліджені соціальні наслідки вчинення злочинів, пов'язаних з перешкоджанням службовій діяльності працівників правоохоронних органів. Визначено фактори, що породжують перешкоджання службовій діяльності працівників правоохоронних органів. З'ясовано вплив негативного ставлення суспільства до правоохоронних органів на інтенсивність перешкоджання правоохоронній діяльності. Запропоновано напрями та заходи загальносоціального, спеціально-кримінологічного запобігання злочинам, пов'язаним з перешкоджанням службовій діяльності працівників правоохоронних органів, а також заходи віктимологічної профілактики.

Ключові слова: перешкоджання службовій діяльності; працівники правоохоронних органів; правоохоронна система; фактори злочинної поведінки, запобігання злочинності.

АННОТАЦИЯ

Ермолаева-Задорожная С. В. Криминологическая характеристика воспрепятствования служебной деятельности сотрудников правоохранительных органов и его предупреждение. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.08 – уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право. – Научно-исследовательский институт изучения проблем преступности имени академика В. В. Сташиса Национальной академии правовых наук Украины. – Харьков, 2019.

Диссертация посвящена криминологической характеристике и разработке комплекса мер предупреждения преступлений, связанных с воспрепятствованием служебной деятельности сотрудников правоохранительных органов.

Разработано понятие воспрепятствования служебной деятельности сотрудников правоохранительных органов, определен круг преступлений, которые охватываются этим понятием. Проанализировано современное состояние воспрепятствования служебной деятельности сотрудников правоохранительных органов. Исследованы социальные последствия

совершения преступлений, связанных с воспрепятствованием служебной деятельности сотрудников правоохранительных органов. Установлены факторы, порождающие воспрепятствование служебной деятельности сотрудников правоохранительных органов. Выяснено влияние отрицательного отношения общества к правоохранительным органам на интенсивность воспрепятствования служебной деятельности сотрудников правоохранительных органов. Предложены направления и меры общесоциального, специально-криминологического предупреждения преступлений, связанных с воспрепятствованием служебной деятельности сотрудников правоохранительных органов, а также меры виктимологической профилактики.

Ключевые слова: воспрепятствование служебной деятельности; сотрудники правоохранительных органов; правоохранительная система; факторы преступного поведения; предупреждение преступности.

SUMMARY

Yermolayeva-Zadorozhnaya S. V. Criminological characteristics of interfering the official activity of the law enforcement officers and its prevention. – *Qualification scientific work as a manuscript.*

Thesis for a Candidate Degree in Law, specialty 12.00.08 – Criminal Law and Criminology; Criminal Execution Law. – Academician Stashis Scientific Research Institute for the Study of Crime Problems, National Academy of Law Sciences of Ukraine. – Kharkiv, 2019.

The thesis is devoted to the provision of criminological characteristics and the development of a set of measures for the prevention of crimes related to the interfering of the official activity of law enforcement officers. The concept of crimes related to the interfering of the official activity of law enforcement officers is provided; the main forms and methods of their commission are defined. A list of essential features that are inherent in the phenomenon of the interfering of the official activity of law-enforcers is given. Depending on the object of criminal influence, the following types of interference of the official activity of law enforcement officers are distinguished.

Analysis of the current state of crimes related to the obstacle of the official activity of law enforcement officers was provided. The increasing of the level of crimes related to the obstacle of the official activity of law enforcement officers was recorded. It has been established that in the structure of the phenomenon being studied, the encroachments, stipulated by Art. 345 of the Criminal Code of Ukraine, Art. 342 of the Criminal Code of Ukraine and Art. 369-2 of the Criminal Code of Ukraine. During recent times, the tendency towards the predominance of these crimes in the structure of interfering of the official activity of law enforcement officers persists.

The consequences of committing crimes related to the interfering of the official activity of law enforcement officers for the state of law and order in the state are investigated. The damage caused by these crimes can be physical, material and

Faint, illegible text at the top of the page, possibly a header or title.

Second paragraph of faint, illegible text.

Third paragraph of faint, illegible text.

Fourth paragraph of faint, illegible text.

Fifth paragraph of faint, illegible text.

Sixth paragraph of faint, illegible text.

Seventh paragraph of faint, illegible text.

Eighth paragraph of faint, illegible text.

Ninth paragraph of faint, illegible text.

Tenth paragraph of faint, illegible text.

Eleventh paragraph of faint, illegible text.

Відповідальний за випуск
к.ю.н., доц. Оболенцев В.Ф.

Підписано до друку 03.01.2019 р. Формат 60x90/16.
Папір офсетний.
Умовн. друк. арк. 0,7. Облік.-вид. арк. 0,9.
Тираж 100 прим. Зам. № 09011901

Надруковано у копії-центрі «МОДЕЛІСТ»
61000, м. Харків, вул. Мистецтв, 3 літер Б-1,
тел. 7-170-354
ФО-П Миронов М. В., Свідоцтво ВО4№022953